

Het oorspronkelijke betoog raakt dus op de achtergrond, neemt in de tekst uiteindelijk maar weinig plaats in, en blijft al met al nogal onduidelijk. Defoort pleit voor een cultus van 'de autonomie van het moment' en de 'mogelijkheden en waarschijnlijkheden' van het verleden, maar ook van de contingentie van de historiografische act. Zijn schets van hoe de historicus werkt, blijft echter vooral negatief: hij moet niet 'het incoherente tot afgelijnde, duidelijke entiteiten uiteenkluwen' om die 'onder te brengen in een systeem, een planmatig coherent en helder verhaal'. Maar wat later geeft Defoort wel toe dat de geschiedschrijver eigenlijk niet anders kan: 'de wanorde van het voorbije heden' is immers 'slechts bespreekbaar door er ontrouw aan te zijn door de ordening ervan'. Hij moet het dan maar doen, hij moet maar met Apollo omgaan, als hij maar tegelijk ook een 'intense herinnering' aan Dionysos bewaart. De geschiedschrijver heeft, desnoods tegen beter weten in, de plicht onduidelijk te zijn, zo wordt gesuggereerd, hij moet de 'wazigheid' van het verleden respecteren en zich koesteren in zijn eigen contingentie (een hoofdstuk is getiteld 'De schitterende contingentie'). Maar waarom eigenlijk? Als elke geschiedschrijving contingent is, zoals Defoort schrijft en zoals wij allen weten, waarom zou de historicus dan niét toegeven aan zijn verlangen te begrijpen, te ordenen, te verhelderen en betekenissen te 'construeren'? Waarom zouden historische teksten zich dan moeten spiegelen aan het verleden, waarom zou de geschiedschrijving dan moeten *lijken* op het leven zelf? Is niet de dood van het verleden het uitgangspunt van de historicus en zelfs constitutief voor zijn arbeid? En hoe moet de historicus dan te werk gaan, als hij weerstand zou willen bieden aan de verleiding van de helderheid en het begrijpen? *Het kluwen van de historicus* blijft op heel wat punten een wat duistere tekst; maar wellicht was dat de bedoeling van een consequent auteur.

Tom Verschaffel

J. Goudsblom, *Het regime van de tijd* (Amsterdam: Meulenhoff, 1997, 255 blz., ISBN 90 290 53712). N. Wilterdink, J. Heilbron, A. de Swaan, ed., *Alles verandert. Opstellen voor en over J. Goudsblom* (Amsterdam: Meulenhoff, 1997, 390 blz., 695 BF//49,90, ISBN 90 290 5581 2).

In 1997 nam Joop Goudsblom afscheid van de Universiteit van Amsterdam. Ook voor hem maakte het regime van de tijd geen uitzondering: het bereiken van de pensioengerechtigde leeftijd luidde een verplicht *otium cum dignitate* in — al was het iedereen duidelijk dat deze pensionaris altijd al waardig was geweest en het nauwelijks rustiger zou krijgen. Waar menig hoogleraar zucht onder een leeropdracht, die door een tongbrekende uitvoerigheid en complexiteit vooral een hardhandige territoriumdrift doet vermoeden, was die van Goudsblom van een bijna ontroerende eenvoud: sociologie. Onder dit simpele dundoek bedreef hij sinds 1968 datgene wat hij zelf 'sociologie' achtte. Daarbij had hij een markante voorkeur voor onbegane wegen en onbetreden paden. Zowel in zijn kritiek uit 1962 op *Moderne sociologie*, het toenmalige standaardwerk van Van Doorn en Lammers, als in zijn bekende *Balans van de sociologie* (1974) nam hij afstand van de gebruikelijke sociologiebeoefening en droeg op die manier ook bij aan een zo sterke differentiatie in de Nederlandse sociologie, dat deze discipline soms nog slechts in waardering voor het werk van Max Weber bijeen gehouden lijkt te worden.

Zijn eigen werk zou, zoals bekend, sterk onder invloed komen te staan van Norbert Elias en diens figuratiesociologie, met een sterke voorkeur voor lange-termijnprocessen en het benutten van de geschiedenis. Had de oude meester zich in zijn hoofdwerk nog enigszins weten te

beperken door het civilisatieproces pas op te pakken in de Middeleeuwen, Goudsblom ving aanzienlijk vroeger aan, namelijk een half miljoen jaar geleden, in zijn werk *Vuur en beschaving* (1992). Wie zich enigszins een beeld wil vormen van 'de oorspronkelijke domesticatie van het vuur' kan aangeraden worden eens kennis te nemen van een film van de Franse regisseur Jean-Jacques Annaud uit 1981, *La guerre du feu* (in het Engels *The quest for fire*, in het Duits *Am anfang war das Feuer*: naar aanleiding van de onderlinge verschillen in deze titels zou er overigens veel te zeggen zijn over de grote culturele verscheidenheid in Europa). Persoonlijk werd ik er wat lacherig van, met name de uitvinding van het monogame huwelijk in deze rolprent werkte nogal hilarisch, maar bij de vertoning ervan tijdens college vertrok Goudsblom geen spier en prees de grote verbeeldingskracht van Annaud.

Met dit werk schiep Goudsblom, leunend op sociologie, geschiedenis en antropologie, geleidelijk een eigen vorm van wetenschap, die nauwelijks recht gedaan wordt met een modieuze karakterisering als 'interdisciplinair'. Veel juister zou het zijn Goudsblom als een even ouderwetse als eigentijdse polyhistor te beschouwen, ware het niet dat in het woordenboek bij dit lemma wordt opgemerkt dat deze aanduiding soms ongunstig bedoeld is.

Ter gelegenheid van zijn afscheid is een aantal artikelen van Goudsblom uit de periode 1988-1996 gebundeld, waarin hij op een hem kenmerkende behoedzaam-resolute wijze zijn inzichten prijsgeeft over een aantal onderwerpen dat hem de laatste jaren bezighield: de tijd, het vuur, het civilisatieproces en de lange-termijn processen van de 'geschiedenis in het groot'. Daarnaast werd een bundel samengesteld door een aantal vrienden, leerlingen en collega's. Naast een aantal persoonlijk getinte beschouwingen, zijn daarin bijdragen opgenomen die betrekking hadden op de grote thema's in het werk van Goudsblom. Het hoge niveau van dit *liber amicorum* wordt voor een goed deel uiteraard gewaarborgd door het besef van de auteurs dat ze iets moesten schrijven waar Goudsblom niet ongelukkig van zou worden. Het zijn dan ook stuk voor stuk buitengewoon lezenswaardige essays. Als er desondanks toch één bijdrage genoemd mag worden, dan is dat de fraaie beschouwing van Bram Kempers, 'Een geleerde op zoek naar een genre'. Het boek wordt afgesloten met een biografische schets, een uitvoerige bibliografie en tenslotte een lijst van Goudsbloms gepromoveerden met hun dissertaties.

Piet de Rooy

W. van Tuyl, *Het ambacht Zwammerdam. Een bijdrage tot de geschiedenis van zijn vorming en zijn bestuur* (Middeleeuwse studies en bronnen LXII; Hilversum: Verloren, 1998, 261 blz., f49,-, ISBN 90 6550 035 9).

De bescheiden opstelling van de auteur, blijktend uit de titel, lijkt in zoverre terecht dat het onderwerp van studie beperkt is: het ambacht Zwammerdam, gelegen in Zuid-Holland. Van Tuyl stelt zich ten doel het ontstaan van Zwammerdam en de bestuurlijke ontwikkeling daarvan te beschrijven en te verklaren in vijf delen, hier 'afdelingen' genoemd.

Samen met de ambachten Reeuwijk en Ter Aar maakte het ambacht Zwammerdam deel uit van de heerlijkheid Voshol. Het ontstaan van het ambacht wordt beschreven in afdeling I; de heerlijkheid wordt pas beschreven in afdeling III. Vanaf het midden van de dertiende eeuw bouwt het hoogadelijke geslacht van Brederode in deze streken zijn bezit uit, hetgeen vóór 1316 leidt tot consolidatie van de heerlijkheid Voshol. Inmiddels zijn de ontginningen reeds gevorderd, waarbij vanaf 1150 problemen ontstaan met de afwatering van vooral de veengebieden. Omstreeks 1165 wordt ter oplossing daarvan een dam aangelegd in de Oude Rijn bij het later Zwammerdam genoemde Svadenburg. De voortgaande ontginningen leveren steeds